

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

САБЛІНА Н. В.

кандидат економічних наук

КРИВЕЖЕНКО В. В.

Харків

На сьогоднішній день світовий досвід в організації діяльності кредитних організацій особливо важливий для України як держави, яка прагне вийти на світовий рівень успішного функціонування банківської системи та економічного розвитку в цілому. Це необхідно не тільки для підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку банківських послуг, а й для повернення втрачених позицій у світовому співтоваристві.

У країнах, що мають розвинену кредитну систему, особливістю сучасної банківської діяльності є виконання безлічі банківських операцій з широкою клієнтурою. Так, найбільші банківські установи Великобританії використовують у своїй діяльності близько 100 різних видів операцій з обслуговування клієнтів, комерційні банки США – понад 150 видів операцій, банки Японії – близько 300 видів [4].

На долю комерційних банків у США припадає близько 35% загальної суми активів усіх фінансових установ країни. Великі банки надають повний комплекс фінансового обслуговування, включаючи кредити, прийом депозитів, розрахунки і т. д., причому всі операції супроводжуються високим рівнем обслуговування. Комерційні банки відіграють роль основного, базової ланки кредитної системи США [8].

У Німеччині провідне положення займає група комерційних банків, яку очолює велика трійка банків: Дойчбанк, Дрезднербанк і Коммерцбанк, які зосередили у себе більше 50% вкладів і 40% наданих кредитів [6].

Стійкість економічного зростання в будь-якій країні залежить від спроможності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів господарювання необхідними кредитними ресурсами. Однак загальна тенденція кредитних операцій вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку характеризується значним зменшенням обсягів кредитування та збільшенням частки проблемних позик у кредитних портфелях банку, це свідчить про недосконалість методів і підходів, що використовуються при здійсненні кредитування.

Проблема простроченої заборгованості залишається актуальною для банківського сектора України, про що свідчать основні показники діяльності банків про постійне зростання обсягів проблемних кредитів (табл. 1).

Питання проблемних кредитів у розвинених країнах світу намагались оптимізувати за допомогою реструктуризації проблемних боргів, однак, такий метод є недостатньо ефективним, оскільки дає змогу лише очистити від них баланси банків, а не вплинути на ситуацію. Разом із тим, даний метод в умовах кризових явищ виявився чи не найоперативнішим у контексті зниження ризиків для банку та можливості відновлення кредитоспроможності позичальника. Враховуючи значний обсяг проблемних активів у банківських кредитних портфелях, реструктуризація видавалася чи не єдиним оптимальним способом знизити рівень простроченої заборгованості. Так, серед основних методів реструктуризації в Аргентині використовують викуп проблемних кредитів, зниження відсоткових ставок, конвертацію валютних кредитів; у Мексиці – викуп проблемних кредитів, пролонгацію термінів позичок, зменшення основної суми кредиту; у США – зниження відсоткових ставок, пролонгацію термінів позичок, зменшення основної суми кредиту тощо [8].

Як бачимо, у різних країнах використовують поєднання різних методів реструктуризації, однак найпоширенішими під час кризових явищ у банках світу виявилися викуп проблемних позичок, пролонгація термінів кредитування та зниження відсоткових ставок.

Зарубіжні банки для оцінки кредитного ризику застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінних параметрів кредитоспроможності позичальника.

Англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу по кредиту із використанням методик «PARSEL» і «CAMPARI».

Методика «PARSEL» включає: *P (Person)* – інформація про персону потенційного позичальника, його репутація; *A (Amount)* – обґрунтування суми затребуваного кредиту; *R (Repayment)* – можливість погашення; *S (Security)* – оцінка забезпечення; *E (Expediensly)* – доцільність кредиту; *R (Remuneration)* – винагорода банку (відсоткова ставка) за ризик надання кредиту.

Таблиця 1

Динаміка рівня простроченої заборгованості в кредитних портфелях банків України [6]

Показник	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.10	01.01.11	01.03.11
В абсолютному вираженні, млн грн	4456	6357	18015	69935	83556	90095
У відносному вираженні (від обсягу портфелю), %	1,7	1,3	2,27	9,35	11,1	11,8

Методика «СAMPARI» більш розширена в системі оцінки: *C (Character)* – репутація позичальника; *A (Ability)* – оцінка бізнесу позичальника; *M (Means)* – аналіз необхідності звертання за позичкою; *P (Purpose)* – ціль кредиту; *A (Amount)* – обґрунтування мети кредиту; *R (Repayment)* – можливість погашення; *I (Insurance)* – спосіб страхування кредитного ризику.

У практиці американських банків використовують «правило п'ятьох С»:

1 *C (customer's character)* – характер позичальника) – репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг;

2 *C (capacity to pay)* – фінансові можливості) – припускає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому;

3 *C (capital)* – капітал, майно;

4 *C (collateral)* – забезпечення позики, достатність, якість і ступінь реалізованої застави у випадку непогашеної позички;

5 *C (current business conditions and goodwill)* – загальні економічні умови) – визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і позичальника.

Перераховані критерії «С» іноді доповнюють шостим критерієм – 6 *C (control)* – моніторинг законодавчих основ діяльності позичальника і відповідність його стандартам банку [6].

Оптимально використовуючи дані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик, чітко організують кредитний процес, домагаючись найкращої якості кредитного портфеля [1]. Загалом, якщо говорити про світовий досвід розв'язання проблеми простроченої заборгованості, то варто зазначити, що, крім реструктуризації боргів, найпоширенішим методом є й використання інформації з кредитних бюро, які діють при центробанках держав і створюються приватними структурами [6].

Поряд із кредитним бюро у багатьох країнах діє інститут державної реєстрації кредитів – *Public credit registers (PCR)*. Основна відмінність PCR від кредитних бюро полягає в тому, що надання інформації у базу даних є обов'язковим і встановлюється відповідним правилом (окрім Фінляндії та Шрі-Ланки, де участь є добровільною) [3].

Зазначений досвід є дуже змістовним і актуальним із погляду необхідності створення та використання у вітчизняній банківській системі відповідного центру із систематизованою базою даних стосовно клієнтів банківських установ, що сприятиме об'єктивнішому оцінюванню ними позичальників та, за рахунок цього, зниженню рівня кредитного ризику. Також у багатьох країнах почали створювати спеціальні підрозділи, покликані здійснювати оцінку, моніторинг та управління проблемними позиками, які функціонують на рівні або банківської установи, або банківської системи.

Таким чином, створення системи з організації проблемних кредитів допомагає оптимізувати кредитний портфель банків, даючи їм можливість зосередитися на розвитку основного бізнесу. Однак проблемами застосування даного методу в українській банківській систе-

мі залишаються недосконалість нормативно-правової бази, необхідність значних коштів для створення такої організації, проблема визначення реальної вартості сумнівних боргів та повернення кредитів [6].

Слід зазначити, що в світі дедалі більше банків починають використовувати у практиці нові підходи стосовно процесу кредитування, що дає змогу надавати позики на основі ґрунтовного фінансового аналізу клієнта замість вимог забезпечення, адже сьогодні дуже мало надійних позичальників, які, крім того, не мають стабільних грошових потоків і неспроможні залучити кредит за наявними процентними ставками. Зокрема, у даному контексті цікаво розглянути досвід та особливості здійснення кредитних операцій ісламськими та польськими банківськими установами.

Так, у Польщі використовують спеціальні методи забезпечення погашення кредитів їхніми позичальниками. Банки, які використовують групове поручительство замість застави та інших традиційних засобів забезпечення, були названі «банками довіри». Повернення кредитів забезпечувалося скоріше моральними принципами, ніж економічними – позичальник знав, що якщо він не розплатиться за кредит, то це змушені будуть зробити інші громадяни, які за нього поручилися. Таким чином, саме соціальне середовище було гарантією того, що позичальник погасить борг [6].

Кредитування ісламськими банками можна розглядати скоріше як участь в прибутку того чи іншого проекту. Так, за одним із типів кредиту видача банком підприємцеві грошей на певний проект здійснюється з умовою участі на правах партнера. Тому банківська установа зацікавлена тільки в процвітанні клієнта, і якщо виникнуть хоча б найменші сумніви щодо перспективності його бізнес-плану, буде відмовлено у фінансуванні. Справу ісламського позичальника ретельно вивчають – не менше, ніж в українських банках, однак в ісламському банку основними факторами служать релігійність клієнта: крім довідок із роботи і наявності застави, вагому значимість мають судження про позичальника з боку імама мечеті, сусідів, друзів, членів громад. Навіть якщо в клієнта немає забезпечення, у нього є всі шанси отримати кредит тільки завдяки своїй вірі. Безумовно, банк ризикує, видаючи кредит без застави, однак банкіри знають, що справжній мусульманин не візьме гроші в борг на сумнівний захід [7]. У результаті, частка проблемних кредитів у загальному обсязі кредитування ісламських банків становить майже 0,9%. Банк відкриває рахунки, на яких розміщуються кошти позичальника, а замість відсотків, як у традиційній формі плати за кредит, підприємець ділиться прибутком або збитком [2].

Банк Канади Alberta Treasury Branches (ATB Financial) пропонує окремі спеціальні кредитні продукти для підприємств таких галузей, як енергетична, лісова, харчова, та для сільського господарства [5].

Зарубіжні банки дають позичальникам можливість вибору гнучких варіантів погашення кредитів. Так, дуже популярний за кордоном метод *Balloon loan*, коли схема погашення кредитів відбувається відносно невеликими частинами протягом кредитного періоду й більшою сумою після закінчення терміну погашення боргу.

Зарубіжні банки також враховують той факт, що започаткований бізнес на перших порах має незначні прибутки, тому вони йдуть на зниження першого внеску інколи навіть до 0%, нерідко одночасно піднімаючи процентну ставку за кредит. Що стосується відсоткових ставок, то у зарубіжному досвіді використовуються фіксовані та плаваючі процентні ставки. Видача кредитів за фіксованою процентною ставкою страхує позичальника від можливих втрат при підвищенні процентних ставок на кредитному ринку підвищує ризик втрат для банку, а при видачі кредитів за плаваючою процентною ставкою, кредитна ставка переглядається і встановлюється відповідно до ринкової. Видача кредитів при цьому мінімізує ризик втрат для банку, однак збільшує його для позичальника. Тому деякі зарубіжні банки пропонують комбіновану форму застосування процентних ставок. Наприклад, італійський банк Intesa Sanpaolo використовує поєднання обох ставок у певних процентних співвідношеннях, залежно від умов конкретного позичальника та розміру кредиту [5].

ВИСНОВКИ

Таким чином, для ефективної діяльності комерційних банків і суб'єктів господарювання перші повинні змінити свої традиційні загальні підходи до кредитування і застосовувати індивідуальний підхід до кожного позичальника, врахувавши потреби кожного сектора економіки та можливості погашення для окремого позичальника. У цьому плані банкам варто звернути увагу на зарубіжні кредитні технології, які розробляють для кожного позичальника індивідуально, залежно від оцінки позичальника, його доходів, потреб у кредитних ресурсах та особливостей сфери його діяльності. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Грачева М. Н.** Особливості корпоративного управління в банках / М. Н. Грачева // Банківський огляд. – 2009. – № 9. – С. 43.
2. **Заманбеков Д.** Общее понятие исламского банкинга и религиозно-психологические предпосылки его формирования / Д. Заманбеков // Актуальные проблемы психологии. – 2010. – № 20. – С. 150 – 154.
3. **Колісник М.** Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій України / М. Колісник, О. Кобилицька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19.2. – С. 208 – 219.
4. **Ольшаний А. И.** Банковское кредитование: российский и зарубежный опыт / А. И. Ольшаний. – М.: РДЛ, 2006. – 365 с.
5. Основні напрямки розширення операцій банків з кредитно-розрахункового обслуговування клієнтів в умовах кризових явищ в економіці [Електронний ресурс] / О. Малахова // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 26(1). – С. 127 – 135. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gev/2010_1/finance_and_credit_support/021.pdf
6. **Прийдун Л.** Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків / Л. Прийдун // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2011. – № 16. – С. 201 – 209.
7. **Станков О.** Особливості діяльності арабських фінансових інституцій на світових ринках / О. Станков // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 151 – 156.
8. **Ширинская Е. Б.** Операции коммерческих банков: отечественный и зарубежный опыт / Е. Б. Ширинская. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 407 с.

УДК 336.71 (477)

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

КАРАСЬОВА З. М.

ШАХОВА О. О.

Харків

Функціонування ринкової економіки країни неможливе без ефективної банківської системи, яка забезпечує функціонування грошового ринку, активно обслуговує і впливає на всі економічні та соціальні процеси, які відбуваються в державі, виступає важливим складником інвестиційного процесу.

Одним із головних чинників забезпечення належного розвитку регіонів є функціонування в них банківських установ. Банківська система регіону впливає в цілому на регіональний розвиток, цим самим створюючи умови для активної інвестиційної діяльності, забезпечення належного фінансування підприємств, а отже і збільшення обсягів виробництва та зайнятості і, як

наслідок, підвищення рівня життя населення. Тому питання діяльності банків Харківського регіону набувають особливого значення і обумовлюють актуальність проведеного дослідження.

Мета дослідження – обґрунтування теоретико-методичних засад і розроблення практичних підходів до вдосконалення функціонування регіональної банківської системи і посилення її ролі в забезпеченні соціально-економічного розвитку території.

Регіональна банківська система є невід'ємною складовою господарського комплексу регіону і тісно пов'язана з його розвитком. На регіональному рівні банківська система є невід'ємною складовою регіональної економічної системи, тому у відповідності до виконуваних нею завдань визначається специфіка її ролі в регіоні. Від того, наскільки ефективно банки будуть виконувати покладені на них завдання в регіоні, залежить результативність взаємодії банківського сектору та регіональної економіки. Це пов'язано, у першу чергу,